

Krupp József

A nagy „Szép Ernő-Olvasás”

Ahogy Tandori Dezső is sokat és nagy kedvvel idéz új könyvében, magam is sokat fogok idézni. Kezdjük egy Tandorinak ajánlott verssel! „A verebek, a verebek. / A verebek, a verebek. / A verebek, a verebek” – írja Kántor Péter.¹ Ezek a sorok parodisztikusan idézik meg Tandori költői világának egy fontos jegyét: azt a ragaszkodást, mellyel a szerző munkásságának legfontosabb szereplőit kitünteti. Parodisztikusak, ugyanakkor szeretettel teliek Kántor Péter szavai. Nemcsak az önisméltésre mint az életmű egyik szöveggeneráló elvére mutatnak rá, vagyis arra, hogy Tandori Dezső – az elmúlt több mint negyven év² során immár hatalmas terjedelművé nőtt életművében – egyes motívumokat újra meg újra földolgoz, sőt, azt is mondhatnánk, ezek válnak szövegvilága titkos főszereplőivé. Kántor ezekkel az egyszerű szavakkal azt is látszani enged, hogy mi a mozgatója a Tandori-féle önisméltésnek. Mert nem kielégítő az a közhelyes magyarázat, hogy az alkotót több művében is ugyanaz a művészi probléma foglalkoztatja, és, mint minden valamirevaló író, ugyanazon a könyvön dolgozik egész életében. Nem, Tandori Dezső költői magatartásának megértéséhez ez nem elég. A Tandori-mitológia, vagyis a Tandori-szövegekben megjelenő világ, nem választható el a Tandori-mítosztól, vagyis az életrajzi értelemben vett Tandori Dezsőtől („született 1938. december 8-án” – éppen hetven esztendő, amikor ezek a sorok napvilágot látnak), pontosabban a személye körül kialakult mítosztól. Az a fáradhatatlan figyelem, odafordulás, mely szövegeinek beszélőjét, beszélőit jellemzi, akkor válik még érdekesebbé, ha figyelembe vesszük, hogy az írások szerzőjének, mint azt a szépírói oeuvre-ön kívüli forrásokból³ tudhatjuk, szintén sajátja ez a figyelem, az ő szavával: fel-ügyelés.⁴ A fel-ügyelés Tandorinál (mind a kettőnél: a szerzőnél és szövegbeli „párjánál”) egzisztenciális jelentőséggel bír.

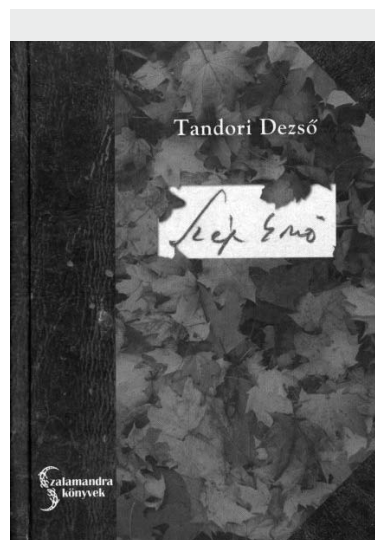
De miért a verebes idézettel kezdtem ezt az írást, mely a szerző Szép Ernő-könyvéről szól? Azért, mert Tandori tekintete hasonló intenzitással irányul a madarakra és Szép Ernőre. *A Legjobb Nap* című versében így ír erről: „Nem is tu-

dom, talán / ilyesmik írójának mondanám / magam. Szép Ernő, lelenc madarak: / éljete! bármi napú ég alatt...”⁵ Az új könyvben finoman és át-
tétélesen jelenik meg ez a párhuzam: „Mondom, viccnek hat, de életrajza se nagyon van! Így irodalmi életrajza is főleg csak: mint a madáré.”

(233.) Tandori titkos irodalmi világtippje, miként a könyv alcíméből is megtudjuk, Szép Ernő. Telitalálat a könyv borítója, mely azokat a kisméretű könyvecskéket idézi föl, melyekbe, miként naplóba, legkedvesebb verseiket másolták be régen az érzékeny lelkek. A *Szép Ernő* című kötet klasszikus értelemben vett olvasókönyv, mely két rétegből épül föl: Szép Ernő-idézetekből és Tandorinak ezekről, illetve szerzőjükről szóló fejtegetéseiből, az ezekhez fűzött kom-

mentárjaiból. A két szövegréteg tipográfiailag elkülönül egymástól. Azért használtam az előbb az „idézet” szót, hogy jelezzem, az a „művelet”, melyet Tandori elvégez, természetesen nem azonos azzal, amit a „legkedvesebb verseim” összeállító tesznek, még ha hasonlít is ahhoz. Szép Ernő szövegei Tandori könyvében nem úgy működnek, mint egy versgyűjteményben, nem úgy, ahogy egy Szép Ernő-válogatásban. „A Bűneim inkább egybefüggő »hosszú mű«, füzér, melynek egy-egy szemét egészben, más részeit elenyésző vagy jelentősebb kihagyásokkal részletekben közöljük. A többi öt kötet darabjait a magunk könyvének céljai érdekében kiemelésekkel, s emelvényekként (illusztrációként) adjuk, szöveggyűjteménynek tehát munkánk nem tekinthető.” (116.)

Nem szemelvényekből, hanem emelvényekből

Tandori Dezső: Szép Ernő. A titkos világtipp (Pro Die Kiadó, 2008)

áll tehát a kötet Szép Ernő-anyaga. Ha azt állítom, hogy a könyvben nem Szép Ernő-verseket (és -prózákat), hanem Szép Ernő-idézeteket olvasunk, akkor meg kell jegyezni azt is, hogy Tandori Dezső idézőmódja nincs híján az irónia mozzanatának. A *Magányos éjszakai csavargás* például Tandorinál a következőképpen fejeződik be. „Menni, olyan jó menni. Meddig lehet így menni? / Megyek, gondoltam, mennék így most túl árkon-berken, / Elhagyni a ligetet, a várost és határát. // Megszökni, mint hazulról egyszer gyerekkoromban, / Itthagyni a lakásom, sok könyvem, sok nadrágom, / Barátot, nőket, múltam, nevem, minden emlékem...” A hosszú versből még hátravolna három versszak, de Tandori itt befejezi az idézést, és így „összegzi” a folytatást. „S jön megint, hogy menne, menne, kimenne a világból.” (35.) Félreértés ne essék, nem Tandori beszélőjének – és persze nem is Tandorinak – tulajdonítok itt ironikus szándékot, de az idézett mondatot nem tudom úgy olvasni, hogy ne érezem működni az irónia trópusát. Azáltal ugyanis, hogy az utolsó három versszak olyanként jelenik meg, mint amelyeket egyetlen rövid mondatban össze lehet foglalni, ez a mondat pedig meglehetősen triviális tartalommal bír, kérdésessé válik az is, miként tekint az „összegző” mondatban megnyilvánuló beszélő a vers egészére (illetve az idézett részekre). Mégis elhiszem neki, hogy nagy versnek tartja a *Magányos éjszakai csavargást*, ahogy még az idézet előtt olvassuk. (30. Itt egyébként szerepel egy – nem túlságosan meggyőző – gondolatmenet arról, hogy miért hagyja majd le a befejező szakaszokat.)

A *títkos világtípp* három nagy egységből áll. Először Szép Ernő lírai munkásságába nyerünk bepillantást (Versek és közbevetések), majd prózai emelvényeket olvashatunk (Próza), végül pedig afféle hosszúra nyúlt utószó következik (Tudnivalók? Tanulságok?). És miként értékeli Tandori Szép Ernő életművét? A bevezető sorokban, miután röviden számba vette a magyar költészet számára talán legfontosabb alakjait, könyvének hőstét „világköltészeti jelentőségűnek” nevezi, majd rögtön hozzá is fűzi: „Ezt nekem a világköltészet ugyanúgy nem fogja spontánul visszaigazolni, ahogy az elébb említettek igazi nagyságát, csodáját sem.” (11.) Persze ennél sokkal árnyaltabban fogalmaz Tandori az egyes Szép Ernő-versek értékelése-értelmezése során. Az *Add a kezdet* például a „kis-nagyvers” jelzővel illeti. „S nem giccs! De nem ám. Csak... ha én ezt megmagyarázni tudnám, miért nem. A líra, tanultuk, logika, de nem tudomány? És ne is le-

gyen.” (54.) Itt Tandori látszólag visszavonja a kötetrel kapcsolatban mintegy harminc oldallal korábban megfogalmazott ars poeticát: „Szerény kísérletemmel szeretném bizonyítani, hogy a líráról való (valló) írás szinte tudomány mégis.” (25.) Látszólag, mondom, mert a *Szép Ernő* nem tudományos mű, természetesen, sokkal inkább szépírói teljesítményként kell értékelnünk, melyben az ehhez hasonló „ellentmondások”, vagy inkább párhuzamosságok nem okoznak logikai töreést – hiszen jól szolgálgják a szöveg retorikáját. Visszatérve Tandori minősítéseihez: nagyon találónak gondolom a „kis-nagyvers” kategóriáját, amennyiben a Szép-líra olvasásának keretét jelentheti. Meggyőzőnek találok azt is, hogy a *Néked szólt* viszont a *Magányos éjszakai csavargással* tartja egyenrangúnak, s azt mondja róla: „hipernagy”. (54.)

Bedecs László vetette föl Tandori-monográfiájában, hogy a szerzőnek a magyar irodalomra vonatkozó esszéírói munkássága, melynek egyik fontos jegye, hogy részben eltér a „hivatalos” kánon(ok)tól, a saját életmű „igazolásaként” (is) értelmezhető.⁶ Ehhez a gondolathoz két megjegyzést fűzök hozzá. Először is azt, hogy Tandori bőbeszédűségre való hajlama valóban megtalálja előképét a kötetbe válogatott szövegekben. Például a *Micsoda szörnyeteg vagyok* már-már monomániás felsorolásában. „És lovagoltam a mezőben és füvet és virágtöveket és csigát és gilisztát gázoltattam halálra. És minden kertben és szántó földön tett sétám alatt halálra tapostam gilisztákat és bogarakat és férgeket. Nem is sejtem, mennyi az áldozatok száma. Könyököltem a könyv fedelére s agyonnyomtam a könyvben két lap között egy icipici szürke bogarat, aki olyan egyenesen tud sietni a könyvben, mint a sor.” (És így tovább...; 207–208.) Másodszor pedig azt, hogy a Szép Ernő rövidprózáiról adott, nyilvánvalóan túlzó értékelése, mely szerint azok „az önelemzés egzisztencialista csúcspontjait adják” (238., kiemelés az eredetiben), egybecsengenek a fentebb hivatkozott interjúban azon passzusaiival, melyekben Tandori saját művészetének egzisztencializmusáról beszél.

Fontos kérdés: mi végre ez a könyv? Megye például általa előre a Szép Ernő-olvasás? Tandori a kötet harmadik nagy egységében többször is kétségének ad hangot ezt illetően. „...én azonban nem tudok a világ helyett szívbeli érdeklődő lenni...” (235.) „Tehát Szép Ernőért, kérlek, én semmit nem tehettem. De azt igen.” (236.) „Mégis azt ismétlem el: senki ne hallgasson rám, maradjon akár minden a régiben.” (241.) Bedecs

Lászlónak azt a gondolatát, mely szerint Tandori „maga sem gondolja igazán komolyan, hogy Szép Ernő a »legnagyobb«, és végképp nem akar erről másokat meggyőzni”,⁷ ezen szkeptikus megnyilatkozások ellenére sem osztom. Ha Tandori nem is azt akarja bizonyítani, hogy „Ernő úr”, ahogy mondja, a legnagyobb, arról azonban mindenképpen meggyőző, hogy „kis-nagyversei” számára a legnagyobbak. És, azt hiszem, nem lehet elkerülni, hogy, ha persze nem is Tandori tekintetén keresztül olvassuk a szövegeket, kövessük az ő pillantását. Tandori olvasásra hív, és nehéz nemet mondani neki. Van, amikor konkrétan föl is szólít, lapozzunk vissza egy szövegrészhez. (54.) Az utolsó oldalon pedig feladatot is ad: keressük meg, hol található a „rémrege” szó a kötetben? (260. A válasz pedig: 70. és 259.) Ez a kérdés, miként az utolsó öt oldal, kézzel írott, és pótlapnak van minősítve. Kézzel ír itt Tandori, csakúgy, mint a korábban említett könyvecskék lelkes másolói. És kézzel írja föl a Szép Ernő nevet is a címlapra. Így ír erről egy, *A titkos világtipp* kiadása óta megjelent versében. „Ma jócskán súlyfölslegem van, tehát / hasamat fogtam a ne-

vetéstől, a- / hogy ez eszembe jutott: / elértem a legtöbbet, mit / momentán érhetek el, / azt, hogy / Tandori Dezső, / aláírhattam így: / Szép Ernő / kb., / és ez nem azonosulás, / nem az, hogy én »Szép Ernő lettem«...”⁸

JEGYZETEK:

- ¹ Kántor Péter: Közös sétánk. In: *Lótaféta*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2002, 52.
- ² Az első Tandori-kötet, a *Töredék Hamletnek* éppen negyven éve, 1968-ban látott napvilágot.
- ³ A legutóbb például a Bedecs László készítette interjúból: Lendületre hajlamos lélek. In: *Parnasszus*, 2008/3, 7–17.
- ⁴ A „fel-ügyelés” kérdéssel hosszabban foglalkozom A fel-ügyelő Tandori c. írásomban (*Vigília*, 2008/12).
- ⁵ *A Legjobb Nap* című kötetben. Tiszatáj Alapítvány, Szeged, 2006, 11–13.
- ⁶ Bedecs László: *Beszélni nehez. Tanulmányok Tandori Dezső költészetéről*. Kritikai zsebkönyvtár 8. Kijárat Kiadó, Budapest, 2006, 184–206.
- ⁷ I. m. 189.
- ⁸ Névalírársvers. Egy könyvcímlapomra. In: *Parnasszus*, 2008/3, 5–6.

Tandori Dezsőt köszöntjük 70. születésnapja alkalmából.

A Zsidó negyed szívében, a Kazinczy utca 31-ben található a Carmel étterem, amely 1987 óta áll az oda látogató vendégek rendelkezésére. 2008 áprilisától **GLATT KÓSER ÉTTEREMKÉNT** üzemel, Rav Weiszberger ortodox rabbi felügyelete alatt.

Az új étlapon nemzetközi és magyaros ételspecialitások, zsidó ételkülönlegességek egyaránt megtalálhatók.

Az igényesen felújított 100 férőhelyes étterem két szinten üzemel. Egy 25, 16 és egy 10 fős különteremmel is rendelkezik, mely ideális lehetőséget nyújt családi, üzleti és egyéb összejövetelek megrendezésére.

A **GLATT KÓSER CARMEL ÉTTEREM** csapata mindig örömmel, és szívélyesen fogadja Önt és asztaltársaságát!

Catering szolgálatunk vállalja kóser esküvők, Bar-micvak, Brit milák éttermen kívüli teljes lebonyolítását.

LEGYEN A VENDÉGÜNK!

NYITVA TARTÁS: vasárnap – péntek: 12–23 óráig;
szombat délben: 12–14 óráig; szombat este: 18–23 óráig.
A péntek esti és szombat déli menü előre fizetendő.

GLATT KÓSER CARMEL ÉTTEREM

1074 Budapest, Kazinczy utca 31.

Asztalfoglalás:

Telefon: (+36-1) 322-1834, Tel.: (+36-1) 342-4585

Fax.: (+36-1) 461-0024

e-mail: carmel@carmel.hu; <http://www.carmel.hu>

